

فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۸، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۴، صفحات ۸۹-۱۱۰

تدوین برنامه پنج‌ساله توسعه روستایی با رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی و مشارکتی: مطالعه موردی روستای صدرآباد دهستان رستاق استان یزد

حسین خادمی، عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری، و زهره هاتفی مجومرد*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۵/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۴/۱۳

چکیده

تنوع ویژگی‌های مکانی- فضایی روستاهای کشور گویای تفاوت نیازها و الزامات جوامع روستایی است که ضرورت برنامه‌ریزی محلی را مطرح می‌سازد. مقاله حاضر، با بهره‌گیری از رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی و مشارکتی، با استفاده از روش‌های پیمایشی، روش ارزیابی مشارکتی روستایی (PRA) و مدل سوات (SWOT)، به ارائه راهبردهای مؤثر و تدوین کلیات «برنامه اجرایی توسعه روستایی» روستای صدرآباد از توابع دهستان رستاق استان یزد می‌پردازد. نتایج تحقیق نشان داد که از میان نقاط ضعف روستا، «کمبود آب» و از میان نقاط قوت آن، «امکان یکپارچه‌سازی اراضی»، و نیز از میان فرصت‌ها، «وجود بازارهای مناسب بیرونی برای عرضه محصولات گلخانه‌ای» و از میان تهدیدها، «آلودگی محیط زیست روستا» از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در توسعه روستایی به‌شمار می‌روند. همچنین، راهبرد تهاجمی، با تمرکز روی نقاط قوت داخلی و فرصت‌های خارجی، مناسب‌ترین الگو برای توسعه این روستاست.

کلیدواژه‌ها: برنامه پنج‌ساله، توسعه روستایی، ارزیابی مشارکتی، توسعه پایدار، مدل سوات (SWOT)، صدرآباد (روستا)، رستاق (دهستان)، یزد (استان).

* به ترتیب، نویسنده مسئول و استادیار دانشگاه پیام نور رضوانشهر صدوق، استان یزد (khademi45@hotmail.com)؛ دانشیار دانشگاه تربیت مدرس، تهران؛ دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی دانشگاه پیام نور رضوانشهر صدوق، استان یزد.

مقدمه

توسعه روستایی راهبردی است که به منظور بهبود زندگی اجتماعی و اقتصادی گروهی خاص از مردم یعنی، روستاییان فقیر طراحی شده است (World Bank, 1975: 3). طبق نظر آریاراتینا، توسعه روستایی دیگر نمی‌تواند یک حرکت ناقص نسبی و مبهم باشد، بلکه باید تلاشی کلی و همه‌جانبه و فراگیر، مداوم و برانگیزنده فعالیت ملی، و منطبق با حجم و عمق خود مشکل باشد (جمعه‌پور، ۱۳۸۹: ۵۸). از این‌رو، تأکید بر تمامی بخش‌های اقتصادی ضرورت دارد؛ زیرا همانند شهرها، کارکرد در یک بخش اقتصادی (کشاورزی) برای پویاسازی اقتصاد روستایی و به دنبال آن، ایجاد زمینه‌های لازم برای توسعه روستایی کافی نیست (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۸: ۸۰). به دیگر سخن، برای دستیابی به توسعه مورد نظر، باید با تأکید بر همه ابعاد انسانی و محیطی در فرآیند توسعه، شیوه‌های مشارکتی و ارتباطی را در چارچوب توسعه پایدار نهادینه کرد. توسعه پایدار روستایی نیز فرآیندی همه‌جانبه، موزون و درون‌زاست که در چارچوب آن، ظرفیت‌ها و توانایی‌های اجتماعات روستایی برای رفع نیازهای اساسی مادی-معنوی و کنترل مؤثر بر نیروهای شکل‌دهنده نظام سکونت محلی (بوم‌شناختی، اجتماعی، اقتصادی، نهادی و سرزمینی) رشد و تعالی می‌یابد (مؤسسه توسعه روستایی ایران، ۱۳۸۱: ۱۵). از سوی دیگر، برنامه‌ریزی کوششی است سازمان‌یافته و آگاهانه برای انتخاب بهترین وسایل ممکن به‌منظور رسیدن به اهداف یا هدفی مشخص (جمعه‌پور، ۱۳۸۹: ۱۳۴). راهبرد نیز یک برنامه، راهنما یا مجموعه عملیاتی در آینده یا یک مسیر از «اینجا» به «آنجا» است؛ به دیگر سخن، راهبرد یک راه کلی است که موجب تغییرات ساختاری و رفتاری می‌شود. اگر بخواهیم رفتارها و ساختارها را تغییر دهیم، به اندیشه‌ای راهبردی نیازمندیم و جامعه ما اکنون نیازمند چنین پدیده‌ای است. از این‌رو، برای برنامه‌ریزی روستایی کشور خود نیاز به تفکری داریم که آن را نخست به‌صورت یک معضل راهبردی درک کنیم و سپس، احساس کنیم سازمان‌هایی که می‌خواهند برای توسعه روستایی کشور کار کنند، باید اندیشه و نگرش راهبردی داشته باشند و مدیران

آنها نیز باید مدیرانی باشند که بتوان آنها را مدیران راهبردی نامید (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۷-۱۰۰).

برنامه‌ریزی راهبردی گونه‌ای از برنامه‌ریزی است که در آن، هدف عبارت از تعریف و تدوین راهبردهاست. از آنجا که راهبرد می‌تواند عمری کوتاه یا بلند داشته باشد، برنامه‌ریزی راهبردی نیز می‌تواند برنامه‌ریزی بلندمدت یا کوتاه‌مدت باشد، اما با آن متفاوت است (زیاری، ۱۳۸۳: ۲۳۳). در واقع، برنامه‌ریزی راهبردی به دگرگونی‌های اساسی می‌نگرد و تغییر ساختارها و رفتارهای نظام روستایی و عشایری در آن مطرح است و این عناصر را دربرمی‌گیرد: ۱- شناخت راهبردی؛ ۲- چشم‌انداز (تعیین مقاصد و ارائه آن به مخاطبان و ذی‌نفعان)؛ ۳- اهداف راهبردی (اهداف دگرگون‌کننده ساختارها و رفتارها)؛ ۴- راهبردها (راه‌ها و شیوه‌دستیابی به اهداف)؛ و ۵- زمان‌بندی (تعیین زمان). در این فرآیند، برنامه‌ریزی راهبردی به جوامع گوناگون از جمله روستاییان کمک می‌کند تا تصمیم‌گیری‌های دشوار و سخت را از راه اتخاذ راه‌ها و روش‌های منظم و انعطاف‌پذیر انجام دهند (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۹). در واقع، در برنامه‌ریزی راهبردی، هدف نهایی توسعه نتایج راهبردها در سازگاری مناسب با عوامل داخلی و خارجی است (Kurttila, 2000: 42)؛ از سوی دیگر، برنامه‌ریزی مستلزم مشارکت مردم است، چون مردم باید این امکان را داشته باشند تا بگویند خواستار چه نوع طرحی و اجتماعی هستند؛ آن طرح و اجتماع باید چگونه توسعه یابد و در این راه، باید بتوانند به گونه‌ای مثبت و دست اول چنین کاری را انجام دهند. این مسئله از آن روی برای ما اهمیت دارد که اجتماعی که در آن فعالیت، گردش و زندگی می‌کنیم، این توان را دارد تا به بهترین نحو آرزوها و انتظارات ما را بازتاب دهد (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰ الف: ۴۴). مشارکت مردمی ابزاری است که با بهره‌گیری از آن، اعضای جامعه می‌توانند در تدوین سیاست‌ها، طرح‌ها و برنامه‌های تأثیرگذار بر محیط زندگی خود مشارکت کنند (Wihick, 1999: 85). روش ارزیابی مشارکتی روستایی (PRA)^(۱) یکی از روش‌های موفق شیوه مشارکتی است که مجموعه‌ای از رهیافت‌ها، روش‌ها و رفتارهای گوناگون را دربرمی‌گیرد (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶۹).

ارزیابی مشارکتی روستایی روش تفکر و رفتار است که نیازمند جابه‌جا شدن نقش‌هاست (وزارت کشاورزی، آبان ۱۳۷۸: ۲۲۴) و به افراد روستایی به چشم افراد مطلع، آگاه و متخصص در مسائل زندگی خود نگریسته، آنها را به مشارکت هرچه بیشتر در تجزیه و تحلیل شرایط، شناسایی مسائل و مشکلات و توسعه فناوری تشویق می‌کند (وزارت کشاورزی، بهمن ۱۳۷۸: ۲)، و انجام پژوهش‌های علمی با استفاده از شیوه‌های مختلف را امکان‌پذیر می‌سازد (Bhandari, 2003: 9). با توجه به تنوع نواحی روستایی کشور و همین‌طور تنوع مسائل، مشکلات، نیازها و قابلیت‌های موجود در آنها، برنامه‌ریزی محلی در زمینه توسعه روستایی بدین دلیل که می‌تواند این تنوع‌ها را در نظر گیرد، بسیار اهمیت دارد. در فرآیند برنامه‌ریزی روستایی، هر چند تهیه طرح‌های ملی و منطقه‌ای توسعه روستایی لازم است، ولی بار اصلی توسعه روستایی باید بر دوش برنامه‌ها و طرح‌های محلی باشد (رضوانی، ۱۳۹۰: ۲۸۱). بنابراین، اجرای طرح‌های محلی با مشارکت مردم و با رویکرد توسعه همه‌جانبه و پایدار در توسعه روستایی کشور نقشی مؤثر دارد. از این‌رو، تدوین برنامه‌های پنج‌ساله روستایی برای هر کدام از نواحی روستایی کشور بر اساس شرایط و موقعیت روستا در قالب برنامه‌ریزی راهبردی و مشارکت مردم می‌تواند در توسعه روستایی کشور مؤثر باشد و سبب می‌شود که دهیاران و مدیران روستا با شناخت کامل وضعیت موجود روستا و بررسی تنگناها و قابلیت‌های توسعه‌ای، برنامه توسعه روستایی خود را تهیه کنند و در یک فرآیند مشخص و استفاده از همه ظرفیت‌های موجود با نگرش اقتضایی در توسعه روستا گام بردارند. بنابراین، پژوهش حاضر، با در نظر گرفتن این نکات، شناخت نقاط قوت و ضعف، توان‌ها و محدودیت‌های روستا از طریق برنامه‌ریزی مشارکتی و راهبردی و روش ارزیابی مشارکتی روستایی (PRA)، در پی پاسخ‌گویی بدین پرسش که «مهم‌ترین راهبرد در تدوین برنامه پنج‌ساله توسعه روستایی روستای صدرآباد کدام است؟» تا از این رهگذر، کلیات برنامه اجرایی برای روستا نیز تدوین شود، چرا که این روستا مرکز دهستان رستاق و از روستاهای فعال و پویا در زمینه کشاورزی به‌ویژه کشت گلخانه‌ای استان یزد محسوب می‌شود و تدوین برنامه پنج‌ساله توسعه روستایی به شیوه راهبردی

و همه‌جانبه و پایدار و مشارکتی باعث می‌شود که به کنترل امور از طریق تعیین صریح اهداف و مراحل اجرای آن برای ارتقای سطح کیفی جامعه روستایی پرداخته و از ایجاد انحرافات احتمالی جلوگیری شود و وسایل و مقدمات لازم برای دستیابی به اهداف توسعه روستایی نیز فراهم آید.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است. به منظور گردآوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز در فرآیند تحقیق، افزون بر بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی، از روش‌های میدانی نیز استفاده شد، بدین صورت که با مطالعات انجام‌شده، ابتدا شناخت اجمالی از وضعیت موجود روستا هم از لحاظ شرایط درونی و هم شرایط بیرونی حاصل شد. سپس، برای رعایت اصول و قواعد تحقیق مشارکتی، پرسشنامه‌ای بر اساس طیف لیکرت (۱- خیلی کم، ۲- کم، ۳- متوسط، ۴- زیاد، ۵- خیلی زیاد) در قالب ابعاد توسعه پایدار «بوم‌شناختی، کالبدی، اجتماعی- فرهنگی و مدیریتی- نهادی» تنظیم و طراحی شد و پس از توزیع بین تعداد جامعه نمونه (۳۰۱ نفر)، نتایج آن با روش‌های آماری SPSS به صورت کمی بررسی شد. در مراحل بعد، برای استفاده از دیدگاه‌ها و نظرات مردم و مشارکت دادن مسئولان محلی و منطقه‌ای در فرآیند تدوین برنامه پنج‌ساله دهیاری و تجزیه و تحلیل اطلاعات و تدوین راهبردها از فرآیند برگزاری کارگاه‌های ارزیابی مشارکتی روستایی با حضور مسئولان و کارشناسان توسعه روستایی در سطح شهرستان و استان، اعضای شورای بخش، شورای روستا، زنان، جوانان و کشاورزان در پنج دوره طی سال ۱۳۹۲ و نیز روش تحلیلی «سوات» (SWOT)^(۲) بهره‌گیری شده است. مدل تحلیلی سوات ابزاری برای شناخت تهدیدها و فرصت‌های موجود در محیط خارجی یک نظام و بازشناسی ضعف‌ها و قوت‌های داخلی آن به منظور سنجش وضعیت و تدوین راهبرد برای هدایت و کنترل آن نظام است (مرادی مسیحی، ۱۳۸۱: ۴۰). هدف کلی سوات شناسایی آن دسته از عوامل درونی و بیرونی است که در دستیابی به اهداف، اهمیت دارند. در این روش، اطلاعات در دو دسته کلیدی زیر

تقسیم‌بندی می‌شوند: عوامل درونی شامل قوت‌ها و ضعف‌ها و عوامل بیرونی شامل فرصت‌ها و تهدیدهای محیط پیرامون. در مرحله بعد، در فرآیند تدوین سیاست‌ها و راهبردهای توسعه، با لحاظ کردن جهات قبلی و با توجه به نوع واکنش و نحوه تعامل هر عامل داخلی و خارجی، می‌توان به ترسیم ماتریس پرداخت که دارای چهار منطقه با چهار نوع راهبرد متفاوت است. بنابراین، ماتریس ناحیه باید بتواند قوت‌ها و فرصت‌های موجود را حفظ و نقاط ضعف و تهدیدها را حذف و تبدیل به نقاط قوت و فرصت کند و یا دست‌کم از اثرات منفی و مخرب آنها بکاهد. این راهبردها عبارت‌اند از:

- راهبردهای *SO* یا *تهاجمی*؛ شامل راهکارهای پیشنهادی برای استفاده مطلوب از نقاط قوت در راستای بهره‌برداری از فرصت‌های موجود؛
- راهبردهای *WO* یا *بازنگری*؛ شامل پیشنهادها و راهکارهای اجرایی برای نقاط ضعف با بهره‌برداری بهینه از راه تخصیص مجدد منابع؛
- راهبردهای *ST* یا *تنوعی*؛ شامل شناسایی مهم‌ترین نقاط قوت درون‌سازمانی برای مقابله با تهدیدهای برون‌سازمانی؛ و
- راهبردهای *WT* یا *تدافعی*؛ شامل راهکارهای اجرایی برای به حداقل رساندن نقاط ضعف و اجتناب از تهدیدهای برون‌سازمانی (هاشمی، ۱۳۸۹: ۱۸۵).

بنابراین، نخست، با توجه به بررسی محیط داخلی و خارجی روستا و نتایج حاصل از برگزاری کارگاه‌های مشارکتی، فهرستی از نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی و با توجه بدین نقاط، ماتریس سوات عوامل تأثیرگذار بر توسعه روستا (نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) تشکیل شد. برای تجزیه و تحلیل این عوامل و تعیین مهم‌ترین راهبرد مؤثر بر توسعه روستای صدرآباد، از روش ارزیابی عوامل داخلی (IFE)^(۳) و عوامل خارجی (EFE)^(۴) استفاده شد. برای انجام این روش، نشستی با کارشناسان و مسئولان منطقه برگزار و ضریب اهمیت هر کدام از عوامل داخلی و خارجی مشخص شد و سپس، نرمال‌سازی وزن هر عامل بین صفر تا یک صورت گرفت. در ادامه، وضع موجود هر عامل با امتیازی بین یک تا پنج تعیین و در نهایت، با ضرب امتیاز ضریب اهمیت و امتیاز وضع موجود، امتیاز نهایی به‌دست آمد. با جمع امتیاز

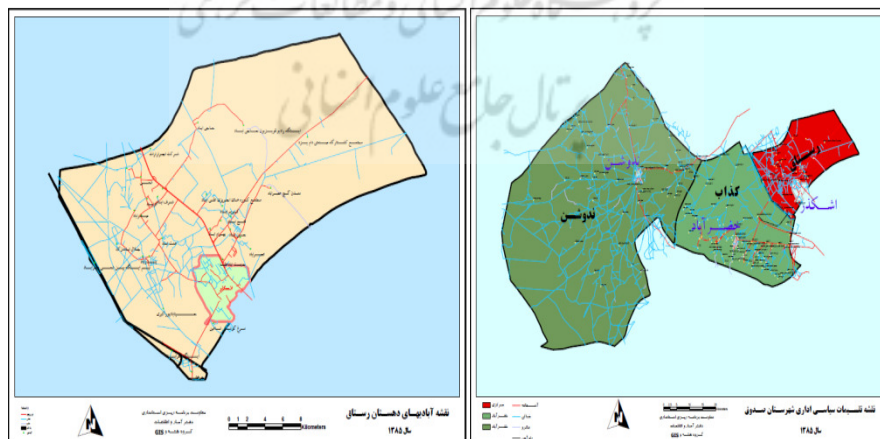
نهایی عوامل داخلی و خارجی و تشکیل ماتریس IE مهم‌ترین راهبرد مؤثر در توسعه روستا و تدوین برنامه پنج‌ساله مشخص شد. تدوین راهبردها از طریق شیوه سوات و با استفاده از نظرات کارشناسان و خبرگان حاصل شده است. این شیوه یکی از ابزارهای راهبردی برای تطابق نقاط قوت و ضعف درونی نظام با فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی آن است. به‌طور کلی، فرآیند تدوین «برنامه پنج‌ساله توسعه روستایی» روستای صدرآباد در شکل ۱ ارائه شده است.

شکل ۱- چارچوب نهایی تدوین «برنامه پنج‌ساله توسعه روستایی» روستای صدرآباد

قلمرو پژوهش

روستای صدرآباد از توابع شهرستان صدوق استان یزد است و به عنوان مرکز دهستان رستاق می باشد. این روستا در ۱۵ کیلومتری شمال اشکذر واقع شده و دارای موقعیت دشتی بوده‌است. اراضی اطراف روستا تحت کشت نباتات زراعی می باشد. میزان ریزش های جوی به طور متوسط کمتر از ۶۰ میلیمتر است و اصولاً بارش در فصل پاییز و زمستان که نیاز کمتری به آب است انجام می گیرد. فعالیت کشاورزی در حوزه محصولات زراعی و باغی به صورت آبی می باشد. امروزه به دلیل مشکل کم آبی، اهالی روستا به کشت محصولات گلخانه ای روی آوردند. که این نوع کشت به لحاظ اقتصادی نقش بسیار مهمی در اشتغالزایی و درآمد مردم این روستا و دهستان رستاق دارد. قرارگیری روستا در مسیر جاده سراسری تهران- یزد- بندرعباس و برخورداری از ویژگی های مرکزیت اداری به عنوان مرکز دهستان رستاق، وجود اراضی بایر فراوان برای توسعه طرح ها و پروژه ها و همچنین تهیه و اجرای طرح بهسازی روستاهای نمونه برای این روستا سبب شده است که امکانات بالقوه و بالفعلی برای روستا به وجود آید که با برنامه ریزی مناسب می توان در جهت توسعه روستا گام برداشت.

مأخذ: فرهنگ آبادی‌های استان یزد، ۱۳۸۵

شکل ۲- تقسیمات سیاسی- اداری شهرستان صدوق شکل ۳- آبادی‌های دهستان رستاق

نتایج و بحث

با توجه به یافته‌های تحقیق، محیط داخلی و محیط خارجی روستا بررسی و ارزیابی شده است. هدف از سنجش «محیط داخلی» روستا شناسایی و دسته‌بندی نقاط قوت و ضعف به منظور برنامه‌ریزی برای تقویت زمینه‌های مساعد داخلی و حذف عوامل بازدارنده است. بنابراین، در این قسمت، با شناخت وضعیت موجود روستا در قالب ابعاد توسعه پایدار، نقاط قوت و ضعف تأثیرگذار بر توسعه روستا تقسیم‌بندی شد. همچنین، سنجش «محیط خارجی» به منظور شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای مؤثر بر روند توسعه روستا بوده که در آن، مواردی چون محیط پیرامونی، قوانین، سیاست و عوامل محیطی و زیرساختی در قالب ابعاد توسعه پایدار مورد توجه و بررسی قرار گرفته است (جدول ۱).

جدول ۱- ماتریس عوامل داخلی و خارجی حاصل از نتایج پرسشنامه به تفکیک ابعاد توسعه پایدار

نقاط ضعف (W)	نقاط قوت (S)	نقاط	دوره
	خاک و زمین مناسب برای توسعه کشاورزی	توسعه	دوره
	وجود اراضی بایر و مسطح برای انجام طرح‌ها و پروژه‌ها	توسعه	
تخریب بافت‌های تاریخی آثار باستانی روستا	وضعیت مناسب معابر و شبکه‌های ارتباطی داخل روستا	کالبدی	دوره
	اجرای طرح هادی روستا	کالبدی	
	وجود جاذبه‌های گردشگری در روستا (طبیعی و تاریخی)	کالبدی	دوره
کمبود کلاس‌های آموزشی - ترویجی در روستا	وجود نیروی انسانی مناسب (تحصیل کرده و ماهر و کافی)	اجتماعی - فرهنگی	
مهاجرت جوانان تحصیل کرده روستا	وجود مراکز آموزشی مختلف (مدارس) در روستا	اجتماعی - فرهنگی	دوره
کمبود برنامه‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای		اجتماعی - فرهنگی	
کمبود امکانات فرهنگی و سالن اجتماعات		اجتماعی - فرهنگی	دوره
کمبود آب کشاورزی		اجتماعی - فرهنگی	
کمبود صنایع تبدیلی و تولیدی در روستا		اقتصادی	دوره
کاهش میزان تولید صنایع دستی روستا		اقتصادی	
کمبود خدمات پشتیبانی و تولیدی		اقتصادی	دوره
محصولات کشاورزی و دامی		اقتصادی	

نقاط ضعف (W)	نقاط قوت (S)	نقده
کم‌رنگ شدن نقش شرکت تعاونی روستایی	مرکزیت روستا به عنوان مرکز دهستان رستاق وجود مرکز جهاد کشاورزی ناحیه رستاق در صدرآباد همکاری نهاد شورا با دهیاری امکان یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی	مدیریت روستا - نهادی
افزایش گلخانه‌ها و آلودگی‌های ناشی از آن	وجود شن‌های روان و توسعه صنعت گردشگری و جذب گردشگر	زیست‌محیطی
آلودگی محیط زیست روستا به دلیل صنایع و کارخانه‌های مجاور وجود پدیده‌های طبیعی مانند خشکسالی و طوفان شن	وجود بسترهای زیرساختی مناسب (آب، برق، گاز، ...) قرارگیری روستا در مسیر جاده ترانزیتی بین‌المللی سنتو استقرار روستا در حد فاصل مراکز جمعیتی یزد- میبد زمینه‌های مساعد دسترسی به روستاهای مجاور و اقماری	کالبدی
کمبود کلاس‌های آموزشی - ترویجی در روستا ورود اتباع بیگانه به ناحیه مهاجرت جوانان تحصیل کرده روستا کمبود برنامه‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای کمبود امکانات فرهنگی و سالن اجتماعات وجود واسطه‌ها و دلال‌ها در بخش کشاورزی	وجود فرصت‌های شغلی در شهر و شهرک‌های صنعتی مجاور وجود بازارهای بیرونی مناسب برای عرضه محصولات کشاورزی وجود بانک‌های خصوصی و دولتی متعدد	اجتماعی - فرهنگی
همانگ نبودن سازمان‌های متولی روستا کم‌توجهی به دانش بومی و توانمندی‌های محلی	امکان حمایت مسئولان و متولیان بخش کشاورزی	اقتصادی
		مدیریت روستا - نهادی

عوامل ترویجی

منبع: یافته‌های تحقیق

تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها

در این مرحله، بر اساس یافته‌های جدول ۱، در محدوده مورد مطالعه، یازده نقطه قوت داخلی در برابر ده نقطه ضعف داخلی و نیز نه فرصت خارجی در برابر ده تهدید خارجی شناسایی و برای بررسی ارائه شد (جدول ۲). برای ارزیابی این عوامل از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و خارجی (EFE) استفاده شده است.

جدول ۲- ماتریس سوات عوامل اصلی تأثیرگذار بر توسعه روستایی در روستای صدرآباد

عوامل بیرونی	عوامل درونی
فرصت‌ها (O)	نقاط قوت (S)
O _۱ = وجود شن‌های روان و توسعه صنعت گردشگری و جذب گردشگر	S _۱ = خاک و زمین مناسب برای توسعه کشاورزی
O _۲ = وجود بسترهای زیرساختی مناسب (آب، برق، گاز، ...)	S _۲ = وجود اراضی بایر و مسطح برای انجام طرح‌ها و پروژه‌ها
O _۳ = قرارگیری روستا در مسیر جاده ترانزیتی بین‌المللی ستو	S _۳ = وضعیت مناسب شبکه‌ها و معابر ارتباطی داخل روستا
O _۴ = استقرار روستا در حد فاصل مراکز جمعیتی یزد-مید	S _۴ = وجود جاذبه‌های گردشگری در روستا (طبیعی، تاریخی)
O _۵ = زمینه‌های مساعد دسترسی به روستاهای مجاور و اقماری	S _۵ = اجرای طرح‌های روستا
O _۶ = امکان حمایت مسئولان و متولیان بخش کشاورزی	S _۶ = مرکزیت روستا به عنوان مرکز دهستان رستاق
O _۷ = وجود فرصت‌های شغلی در شهر و شهرک‌های صنعتی مجاور	S _۷ = وجود مرکز جهاد کشاورزی ناحیه رستاق در صدرآباد
O _۸ = وجود بازارهای بیرونی مناسب برای عرضه محصولات گلخانه‌ای	S _۸ = همکاری نهاد شورا و دهیاری
O _۹ = وجود بانک‌های خصوصی و دولتی متعدد	S _۹ = امکان یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی
	S _{۱۰} = وجود نیروی انسانی مناسب (ماهر، کافی، تحصیل‌کرده)
	S _{۱۱} = وجود مراکز آموزشی مختلف در روستا
تهدیدها (T)	نقاط ضعف (W)
T _۱ = افزایش گلخانه‌ها و آلودگی‌های ناشی از آن	W _۱ = تخریب بافت‌های تاریخی و آثار باستانی روستا
T _۲ = آلودگی محیط زیست به دلیل صنایع و کارخانه‌های مجاور	W _۲ = کم‌رنگ شدن نقش شرکت تعاونی روستایی
T _۳ = وجود پدیده‌های طبیعی مانند خشکسالی و طوفان شن	W _۳ = کمبود آب کشاورزی
T _۴ = هماهنگ نبودن سازمان‌های متولی روستا	W _۴ = کاهش میزان تولید صنایع دستی روستا
T _۵ = کم‌توجهی به دانش بومی و توانمندی‌های محلی	W _۵ = کمبود صنایع تبدیلی و تولیدی در روستا
T _۶ = کمبود اعتبارات مالی تخصیصی به نهاد دهیاری	W _۶ = کمبود خدمات پشتیبانی و تولیدی محصولات کشاورزی و دامی
T _۷ = سیاست‌های نامناسب بخش کشاورزی	W _۷ = مهاجرت جوانان تحصیل‌کرده
T _۸ = کمبود تسهیلات و اعتبارات ارائه‌شده به گلخانه‌داران و کشاورزان	W _۸ = کمبود امکانات فرهنگی و هنری و سالن اجتماعات
T _۹ = وجود واسطه‌ها و دلال‌ها در بخش کشاورزی	W _۹ = کمبود کلاس‌های آموزشی-ترویجی در روستا
T _{۱۰} = ورود اتباع بیگانه به ناحیه	W _{۱۰} = کمبود برنامه‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای در روستا

منبع: یافته‌های تحقیق

ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی

نتیجه ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، پس از انجام مراحل یادشده در روش تحقیق، در جداول ۳ و ۴ آمده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، جمع رتبه نهایی به‌دست آمده در ارزیابی عوامل داخلی برابر با ۳/۳۰ بوده که بیانگر غلبه نقاط قوت بر نقاط ضعف است. در ارزیابی عوامل خارجی، رتبه نهایی به‌دست آمده ۳/۵۳ بوده که نشان‌دهنده غلبه تهدیدها بر فرصت‌هاست.

جدول ۳- ماتریس ارزیابی عوامل داخلی روستا (نقاط قوت و ضعف)

سوات	وزن (ضریب اهمیت)	وزن نرمال شده	وضع موجود	امتیاز وزنی (نهایی)
S1 = خاک و زمین مناسب برای توسعه کشاورزی	۱۷	۰/۰۵	۴	۰/۲
S2 = وجود اراضی مسطح برای انجام طرح‌ها و پروژه‌ها	۱۶	۰/۰۴۷	۴	۰/۱۹
S3 = وضعیت مناسب معابر و شبکه‌های ارتباطی داخل روستا	۱۴	۰/۰۴۱	۳	۰/۱۲
S4 = وجود جاذبه‌های گردشگری در روستا (طبیعی و تاریخی)	۱۹	۰/۰۵۶	۳	۰/۱۷
S5 = اجرای طرح هادی روستا	۱۵	۰/۰۴۴	۴	۰/۱۸
S6 = مرکزیت روستا به عنوان مرکز دهستان	۱۸	۰/۰۵۳	۴	۰/۲۱
S7 = وجود مرکز جهاد کشاورزی ناحیه رستاق در صدرآباد	۱۸	۰/۰۵۳	۴	۰/۲۱
S8 = همکاری نهاد شورا و دهیاری	۱۵	۰/۰۴۴	۳	۰/۱۳
S9 = امکان یکپارچه سازی اراضی کشاورزی	۲۰	۰/۰۵۸	۴	۰/۲۳
S10 = وجود نیروی انسانی مناسب (تحصیل‌کرده و ماهر و کافی)	۱۷	۰/۰۵	۳	۰/۱۵
S11 = وجود مراکز آموزشی مختلف (مدارس) در روستا	۱۳	۰/۰۳۸	۳	۰/۱۱
W1 = تخریب یافت‌های تاریخی و آثار باستانی روستا	۱۹	۰/۰۵۶	۴	۰/۲۲
W2 = کم‌رنگ شدن نقش شرکت تعاونی روستایی	۱۸	۰/۰۵۳	۳	۰/۱۶
W3 = کمبود آب کشاورزی	۲۰	۰/۰۵۸	۴	۰/۲۳
W4 = کاهش میزان تولید صنایع دستی	۱۴	۰/۰۴۱	۳	۰/۱۲
W5 = کمبود صنایع تبدیلی و تولیدی در روستا	۱۷	۰/۰۵	۳	۰/۱۵
W6 = کمبود خدمات پشتیبانی و تولید محصولات کشاورزی و دامی	۱۶	۰/۰۴۷	۲	۰/۰۹
W7 = مهاجرت جوانان تحصیل‌کرده روستا	۱۶	۰/۰۴۷	۴	۰/۱۹
W8 = کمبود امکانات فرهنگی و سالن اجتماعات	۱۳	۰/۰۳۸	۲	۰/۰۸
W9 = کمبود کلاسهای آموزشی - ترویجی در روستا	۱۴	۰/۰۴۱	۲	۰/۰۸
W10 = کمبود برنامه‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای	۱۳	۰/۰۳۸	۲	۰/۰۸
جمع		۱		۳/۳۰

منبع: یافته‌های تحقیق

با توجه به جدول ۳ و بر اساس امتیاز وزنی عوامل، مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف مؤثر در توسعه روستای صدرآباد، به ترتیب، عبارت‌اند از:

نقاط قوت

- امکان یکپارچه‌سازی اراضی (۰/۲۳)؛
- مرکزیت روستای صدرآباد به عنوان مرکز دهستان رستاق و همچنین، وجود مرکز جهاد کشاورزی رستاق در روستای صدرآباد (هر دو ۰/۲۱)؛ و
- خاک و زمین مناسب برای توسعه کشاورزی (۰/۲۰).

نقاط ضعف

- کمبود آب کشاورزی (۰/۲۳)؛
- تخریب بافت‌های تاریخی و آثار باستانی روستا (۰/۲۲)؛ و
- مهاجرت جوانان تحصیل‌کرده روستا (۰/۱۹).

با توجه به جدول ۴، مهم‌ترین فرصت‌ها و تهدیدهایی که در زمینه توسعه، روستای صدرآباد با آنها روبه‌روست، به ترتیب، عبارت‌اند از:

فرصت‌ها

- وجود بازارهای بیرونی برای عرضه محصولات گلخانه‌ای (۰/۲۵)؛
- امکان حمایت مسئولان و متولیان بخش کشاورزی (۰/۲۴)؛ و
- قرارگیری روستا در مسیر جاده ترانزیتی بین‌المللی سنتو (۰/۲۲).

تهدیدها

- آلودگی محیط زیست روستا به دلیل وجود صنایع و کارخانه‌های مجاور (۰/۳۱)؛
- وجود واسطه‌ها و دلال‌ها در بخش کشاورزی (۰/۲۵)؛ و
- افزایش گلخانه‌ها و آلودگی‌های ناشی از آن (۰/۲۴).

جدول ۴- ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها)

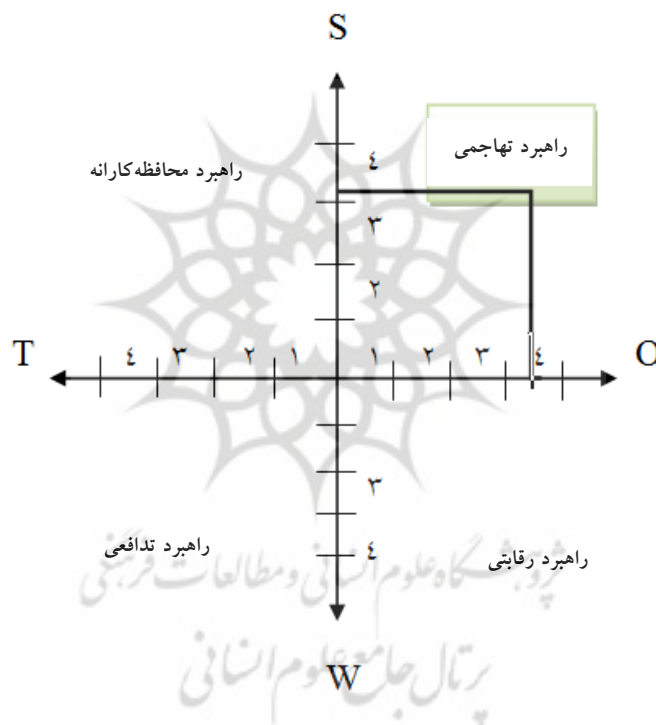
امتیاز وزنی (نهایی)	امتیاز وضع موجود	وزن نرمال شده	وزن (ضریب اهمیت)	سوات	
۰/۱۸	۳	۰/۰۵۹	۱۸	O۱= وجود شن‌های روان و توسعه صنعت گردشگری و جذب گردشگر	فرصت‌ها
۰/۱۳	۳	۰/۰۴۳	۱۳	O۲= وجود بسترهای زیرساختی مناسب (آب، برق، گاز، ...)	
۰/۲۲	۴	۰/۰۵۶	۱۷	O۳= قرارگیری روستا در مسیر جاده ترانزیتی بین‌المللی سنسو	
۰/۱۶	۳	۰/۰۵۲	۱۶	O۴= استقرار روستا در حد فاصل مراکز جمعیتی یزد- میبد	
۰/۱۳	۳	۰/۰۴۳	۱۳	O۵= زمینه‌های مساعد دسترسی به روستاهای مجاور و اقماری	
۰/۲۴	۴	۰/۰۵۹	۱۸	O۶= امکان حمایت مسئولان و متولیان بخش کشاورزی	
۰/۱۷	۳	۰/۰۵۶	۱۷	O۷= وجود فرصت‌های شغلی در شهر و شهرک‌های مجاور	
۰/۲۵	۴	۰/۰۶۲	۱۹	O۸= وجود بازارهای بیرونی برای عرضه محصولات گلخانه‌ای	
۰/۱۵	۳	۰/۰۴۹	۱۵	O۹= وجود بانک‌های خصوصی و دولتی متعدد	
۰/۲۴	۴	۰/۰۵۹	۱۸	T۱= افزایش گلخانه‌ها و آلودگی‌های ناشی از آن	تهدیدها
۰/۳۱	۵	۰/۰۶۲	۱۹	T۲= آلودگی محیط زیست روستا به دلیل صنایع و کارخانه‌های مجاور	
۰/۱۸	۴	۰/۰۴۶	۱۴	T۳= وجود پدیده‌های طبیعی مانند خشکسالی و طوفان شن	
۰/۱۴	۳	۰/۰۴۶	۱۴	T۴= هماهنگ نبودن سازمان‌های متولی روستا	
۰/۱۳	۳	۰/۰۴۳	۱۳	T۵= کم‌توجهی به دانش بومی و توانمندی‌های محلی	
۰/۱۵	۳	۰/۰۴۹	۱۵	T۶= کمبود اعتبارات مالی تخصیصی به نهاد دهیاری	
۰/۲۲	۴	۰/۰۵۶	۱۷	T۷= سیاست‌های نامناسب بخش کشاورزی	
۰/۱۳	۳	۰/۰۴۳	۱۳	T۸= کمبود تسهیلات و اعتبارات ارائه‌شده به کشاورزان و گلخانه‌داران	
۰/۲۵	۴	۰/۰۶۲	۱۹	T۹= وجود واسطه‌ها و دلال‌ها در بخش کشاورزی	
۰/۱۷	۳	۰/۰۵۶	۱۷	T۱۰= ورود اتباع بیگانه	
۳/۵۳		۱		جمع	

منبع: یافته‌های تحقیق

ماتریس IE

بعد از ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و عوامل خارجی (EFE)، به منظور تعیین خط مشی کلی در اتخاذ راهبرد مناسب، از ماتریس IE استفاده شد. جمع نمره نهایی (امتیاز وزنی) عوامل داخلی برابر با ۳/۳۰ و عوامل خارجی برابر با ۳/۵۳ است. با تشکیل ماتریس IE

خانه تهاجمی (رقابتی) SO به عنوان مهم‌ترین راهبرد در فرآیند برنامه‌ریزی برای توسعه روستای صدرآباد حاصل شد، که بر تمرکز روی نقاط قوت داخلی و فرصت‌های بیرونی استوار است.

شکل ۴- نمودار تحلیلی سوات برای تدوین راهبردها

تدوین راهبردها و کلیات «برنامه توسعه روستایی» روستای صدرآباد

بر پایه مطالعات صورت‌گرفته در فرآیند تحقیق و برنامه‌ریزی راهبردی در قالب مدل تحلیلی سوات، تدوین راهبردهای مؤثر بر توسعه روستایی روستای صدرآباد حاصل شد (جدول ۵). از آنجا که راهبرد تهاجمی (SO) در اولویت نخست قرار گرفت، کلیات برنامه با توجه بدین راهبرد تدوین شده که نتایج آن در جدول ۶ آمده است.

جدول ۵- ماتریس راهبردها و راهکارهای مؤثر بر توسعه روستایی روستای صدرآباد

تهدیدها	فرصت‌ها	عوامل بیرونی
T۱=افزایش گلخانه‌ها و آلودگی‌های ..	O۱=وجود شن‌های روان و توسعه صنعت ...	عوامل درونی
T۲=آلودگی محیط زیست روستا ...	O۲=وجود بسترهای زیرساختی مناسب ...	
T۳=وجود پدیده‌های طبیعی ...	O۳=قرارگیری روستا در مسیر جاده ...	
T۴=هماهنگ نبودن سازمان‌های ...	O۴=استقرار روستا در حد فاصل مراکز ...	
T۵=کم‌توجهی به دانش بومی و ...	O۵=زمینه‌های مساعد دسترسی به ...	
T۶=کمبود اعتبارات مالی تخصیصی ...	O۶=امکان حمایت مسئولان و متولیان ...	
T۷=سیاست‌های نامناسب بخش ...	O۷=وجود فرصت‌های شغلی در شهر و ...	
T۸=کمبود تسهیلات و اعتبارات ...	O۸=وجود بازارهای مناسب بیرونی برای ...	
T۹=وجود واسطه‌ها و دلال‌ها ...	O۹=وجود بانک‌های خصوصی و دولتی متعدد	
T۱۰=ورود اتباع بیگانه به ناحیه		
راهبرد تنوعی (ST)	راهبرد رقابتی / تهاجمی (SO)	نقاط قوت
● تقویت طرح هادی روستا از طریق بهره‌گیری از دانش بومی و توانمندی‌های محلی	● تقویت مدیریت استفاده از اعتبارات بانک‌های دولتی و خصوصی برای توسعه کشاورزی	S۱= خاک و زمین مناسب برای توسعه ...
● تغییر در نگرش مردم در شیوه تولید محصولات گلخانه‌ای از طریق تنوع بخشی	● تقویت و توسعه صنعت گردشگری و جذب گردشگر به‌منظور استفاده از توان‌های محلی	S۲= وجود اراضی مسطح برای انجام ...
● استفاده از یکپارچه‌سازی اراضی و بهره‌برداری	● تقویت مدیریت استفاده از اعتبارات بانک‌های دولتی و خصوصی برای توسعه کشاورزی	S۳= وضعیت مناسب معابر و شبکه‌های ...
● استفاده از یکپارچه‌سازی اراضی و بهره‌برداری	● تقویت مدیریت استفاده از اعتبارات بانک‌های دولتی و خصوصی برای توسعه کشاورزی	S۴= وجود جاذبه‌های گردشگری در ...
● استفاده از یکپارچه‌سازی اراضی و بهره‌برداری	● تقویت مدیریت استفاده از اعتبارات بانک‌های دولتی و خصوصی برای توسعه کشاورزی	S۵= اجرای طرح هادی روستا
● استفاده از یکپارچه‌سازی اراضی و بهره‌برداری	● تقویت مدیریت استفاده از اعتبارات بانک‌های دولتی و خصوصی برای توسعه کشاورزی	S۶= مرکزیت روستا به عنوان ...
● استفاده از یکپارچه‌سازی اراضی و بهره‌برداری	● تقویت مدیریت استفاده از اعتبارات بانک‌های دولتی و خصوصی برای توسعه کشاورزی	S۷= وجود مرکز جهاد کشاورزی ناحیه ...
● استفاده از یکپارچه‌سازی اراضی و بهره‌برداری	● تقویت مدیریت استفاده از اعتبارات بانک‌های دولتی و خصوصی برای توسعه کشاورزی	S۸= همکاری نهاد شورا و دهیاری
● استفاده از یکپارچه‌سازی اراضی و بهره‌برداری	● تقویت مدیریت استفاده از اعتبارات بانک‌های دولتی و خصوصی برای توسعه کشاورزی	S۹= امکان یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی
● استفاده از یکپارچه‌سازی اراضی و بهره‌برداری	● تقویت مدیریت استفاده از اعتبارات بانک‌های دولتی و خصوصی برای توسعه کشاورزی	S۱۰= شناسایی بازارهای بیرونی برای عرضه محصولات

نقاط ضعف	راهبرد بازنگری (تغییرات هوشمندانه) (WO)	راهبرد تدافعی (WT)
W1=تخریب بافت‌های تاریخی و آثار ...	● بازنگری در نظام تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی	● تقویت نقش شرکت تعاونی روستا از
W2=کم‌رنگ شدن نقش شرکت تعاونی ...	● نهادهای مسئول و متولی به‌منظور افزایش	● طریق حذف واسطه‌ها و دلالت‌ها در بخش
W3=کمبود آب کشاورزی	● اختیارات شرکت تعاونی روستا	● کشاورزی
W4=کاهش میزان تولید صنایع دستی	● بازنگری در الگوهای پرداخت وام و	● مدیریت و تنظیم منابع آب کشاورزی
W5=کمبود صنایع تبدیلی و تولیدی در روستا	● اعتبارات به روستاییان برای گسترش صنایع	● برای مقابله با خشکسالی
W6=کمبود خدمات پشتیبانی و تولید ...	● تبدیلی و تولیدی	● گسترش امکانات فرهنگی روستا و
W7=مهاجرت جوانان تحصیل‌کرده روستا	● توسعه و تقویت صنعت گردشگری و	● ساخت سالن اجتماعات با افزایش
W8=کمبود امکانات فرهنگی و ...	● اشتغال‌زایی به‌منظور کاهش روند مهاجرت	● اعتبارات مالی دهیاری‌ها
W9=کمبود کلاس‌های آموزشی-ترویجی ...	● جوانان	
W10=کمبود برنامه‌های آموزشی فنی و ...	● استفاده از نهادهای مسئول و متولی بخش	
	● کشاورزی در گسترش کلاس‌های آموزشی-ترویجی	

جدول ۶- ماتریس کلیات برنامه توسعه روستای صدرآباد

با توجه به راهبردهای تهاجمی

عرصه	اهداف	راهبرد	برنامه	پروژه	زمان اجرا	متولی اصلی	سایر سازمان‌های همکار	نحوه تأمین اعتبار	نحوه به‌کارگیری مشارکت مردم
اقتصادی	ارتقای بهره‌وری و رقابت‌پذیری بخش کشاورزی و رشد پایدار اقتصاد روستایی	تقویت مدیریت جهاد کشاورزی به منظور شناسایی بازارهای بیرونی برای عرضه محصولات گلخانه‌ای و سرمایه‌گذاری در این بخش	ایجاد زمینه برای شکل‌گیری بازارهای موفق محصولات کشاورزی در شهرها	آموزش و ترویج در برای تغییر شیوه کشت محصولات و کاشت محصولات پربازده به شیوه گلخانه‌ای برگزاری دوره‌های آموزشی - ترویجی در روستا	میان‌مدت	سازمان جهاد کشاورزی	دهیاری و شورای اسلامی روستا	دولتی و خصوصی	اجرا و ارزیابی
	تقویت مدیریت استفاده از اعتبارات بانکی در برای توسعه کشاورزی	تخصیص اعتبارات بانکی‌ها به کارآفرینان بخش کشاورزی	شناسایی و معرفی کارآفرینان بخش کشاورزی به بانک‌ها	به‌کارگیری روش‌های نوین آبیاری با دانش بومی قطرهای تحت فشار	میان‌مدت	سازمان جهاد کشاورزی و تشکل‌های تولیدی	اداره آب منطقه‌ای، دهیاری و شورای اسلامی	دولتی و خصوصی	تخصیص‌گیری، بهره‌برداری و نگهداری اجرا و ارزیابی
						سازمان جهاد کشاورزی	شهرداری، دهیاری و شورای اسلامی	دولتی و خصوصی	اجرا و ارزیابی
						امور شعب بانک‌ها		دولتی	

عرصه	کابلی	اجتماعی-فرهنگی
اهداف	بهبود کیفیت زندگی ساکنان روستا	بهبود پویایی میراث فرهنگی و ارتقای هویت
راهبرد	ارتقا و بهبود بسترهای زیرساختی	تقویت و توسعه صنعت گردشگری و جذب گردشگر
برنامه	تهیه طرح هادی روستا با استفاده از دانش بومی	میراث و بازسازی
پروژه	برگزاری کارگاه‌های مشورتی با روستاییان برای تهیه طرح هادی	بانک‌های تاریخی و آثار باستانی
زمان اجرا	میان‌مدت	میراث و بازسازی
منوی اصلی	سازمان بنیاد مسکن	میراث و بازسازی
سایر سازمان‌های همکار	دهیاری و شورای اسلامی	سازمان میراث فرهنگی
نحوه تأمین اعتبار	دولتی	دولتی و خصوصی
نحوه به‌کارگیری مشارکت مردم	تصمیم‌گیری، اجرا، بهره‌برداری و نگهداری، ارزیابی	اجرا، تصمیم‌گیری، اجرا، بهره‌برداری و نگهداری، ارزیابی

منبع: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به یافته‌های تحقیق، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های توسعه روستایی محدوده مورد نظر گویای آن است که از بین نقاط ضعف «کمبود آب کشاورزی» از عوامل تأثیرگذار در کاهش روند توسعه روستا، از میان نقاط قوت «امکان یکپارچه‌سازی اراضی» به عنوان عامل مهم داخلی در توسعه روستایی، از میان فرصت‌ها «وجود بازارهای مناسب بیرونی برای عرضه محصولات گلخانه‌ای» از عوامل اصلی بیرونی در تقویت توسعه روستا، و از میان تهدیدها «آلودگی محیط زیست روستا به دلیل وجود صنایع و کارخانه‌های مجاور» از جمله عوامل بیرونی تأثیرگذار در تضعیف تدریجی روند توسعه روستاست. از این رو، به‌منظور توسعه پایدار روستا باید راهبردها و برنامه‌های پیش‌گفته از سوی نهادهای محلی و مردمی و تقویت سیاست‌ها، قوانین و رویه‌ها از سوی مدیران دولتی مورد توجه قرار گیرد. همچنین، در راستای بهبود شرایط موجود در روستا، برخی پیشنهادهای پژوهشی و برنامه‌ریزی مؤثر بدین شرح ارائه می‌شود:

- ظرفیت‌سازی و توانمندسازی مقابله با بیابان‌زایی و شن‌های روان؛
- مدیریت و تنظیم منابع آب برای مقابله با خشکسالی؛
- مدیریت و کنترل صنایع و کارخانه‌ها؛
- ظرفیت‌سازی و توانمندسازی برای مقابله با آلودگی گلخانه‌ها؛
- بازنگری در نظام متمرکز برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری؛
- تقویت و توسعه صنعت گردشگری؛
- تقویت و توسعه فعالیت‌های صنعتی تولیدی و تبدیلی؛
- تقویت و شناسایی بازارهای بیرونی برای عرضه محصولات گلخانه‌ای؛
- حذف سیاست‌های نامناسب بخش کشاورزی؛ و
- حذف واسطه‌ها و دلال‌ها در بخش کشاورزی.

یادداشت‌ها

1. Participatory Rural Appraisal

2. Strength, Weakness, Opportunity, Threat
3. Internal Factors Evaluation
4. External Factors Evaluation Matrix

منابع

- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ بدری، سیدعلی؛ و پورطاهری، مهدی (۱۳۹۰ الف)، *روش‌شناسی مشارکتی در برنامه‌ریزی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی*، چاپ اول. تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ بدری، سیدعلی؛ و سجاسی قیداری، حمدالله (۱۳۹۰ ب)، *بنیان‌های نظریه‌ای برنامه‌ریزی کالبدی مناطق روستایی*، چاپ اول. تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- پورطاهری، مهدی؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ و بدری، سیدعلی (۱۳۹۰)، *راهبردها و سیاست‌های توسعه کالبدی سکونتگاه‌های روستایی*، چاپ اول. تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- جمعه‌پور، محمود (۱۳۸۹)، *مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی: دیدگاه‌ها و روش‌ها*. تهران: سمت.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۰)، *برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران*، چاپ چهارم. تهران: نشر قومس.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۰)، «نگرشی بر نظام برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران». *پژوهش‌های جغرافیایی*، شماره ۴۱، صص ۲۵-۳۸.
- زیاری، کرامت‌الله (۱۳۸۳)، *برنامه‌ریزی شهرهای جدید*، چاپ چهارم. تهران: سمت.
- فرهنگ آبادی‌های استان یزد (۱۳۸۵)، *شهرستان صدوق*. یزد: گروه نقشه و GIS، دفتر آمار و اطلاعات، معاونت برنامه‌ریزی استانداری یزد.
- مرادی مسیحی، وراز (۱۳۸۱)، *برنامه‌ریزی استراتژیک در کلان‌شهرها*، چاپ اول. تهران: پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- مطیعی لنگرودی، حسن (۱۳۸۸)، *برنامه‌ریزی روستایی با تأکید بر ایران*. مشهد: جهاد دانشگاهی مشهد.
- مؤسسه توسعه روستایی ایران (۱۳۸۱)، «گزارش هم‌اندیشی توسعه روستایی، محور شماره ۲۴». *مجموعه مقالات همایش چالش‌ها و چشم‌اندازهای توسعه ایران*، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، صص ۱-۱۴.

وزارت کشاورزی (آبان ۱۳۸۷)، «نقش ترویج در توسعه روستایی». **خلاصه مذاکرات یک دوره آموزشی بین‌المللی**، ۱۲ فوریه تا ۱۷ مارس ۱۹۹۸، ترجمه دفتر هماهنگی پروژه بهسازی آبیاری.

وزارت کشاورزی (بهمن ۱۳۸۷)، **ارزیابی مشارکتی روستایی برای ترویج کشاورزی**، جلد دوم. تهران: معاونت فنی و زیربنایی، پروژه بهسازی آبیاری با تسهیلات اعتباری بانک جهانی. هاشمی، نیلوفر (۱۳۸۹)، «نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی». **فصلنامه روستا و توسعه**، سال ۱۳، شماره ۳، صص ۱۷۳-۱۸۸.

Bhandari, Bishnu B. (2003), *Participatory Rural Appraisal (PRA)*. Institute for Global Environmental Strategies (IGES).

Kurttila, Mikko (2000), "Utilizing the analytic hierarchy process (AHP) in SWOT analysis: a hybrid method and its application to a forest certification case". *Forest Policy and Economics*, pp. 32-43.

World Bank (1975), *Rural Development Sector Policy Paper*. Washington, DC: World Bank.

Wihick, Arnold (1999), *Encyclopedia of Urban Planning*. New York: McGraw-Hill.